

# Hva jeg husker – og har hørt – om min far

## Skrevet av Gunnar i 1994 i anledning 50-årsminnet om Trygve Bergs død

### Barndom og ungdom

Trygve Berg ble født den 20. Juni 1896 i Dreggen (Kroken) i Bergen, der hans far, Niels Kristoffersen Berg, drev vognmannsforretning og senere drosjesentral.

Far vokste opp i Dreggen. Koengen var en populær lekeplass for barna, og på Bontelabo var det den gangen en bra badeplass der han tidlig lærte å svømme. Søsteren Gerda var eldst av de 6 barna, men far var den eldste av guttene. I 12-årsalderen ble han medlem i Dreggens buekorps og likte seg godt der. Han hadde også en jobb som "løpis" (bud) for å tjene seg litt lommepenger.

Landsutstillingen på Sverresborg og Koengen i 1910 var en stor opplevelse for far. Han fortalte ofte oss barna om sine inntrykk derfra. Spesielt var han imponert over en gruppe etiopiere som viste sine ferdigheter i spydkast og bueskyting.

### 1. verdenskrig

I 1914 brøt 1. verdenskrig ut, og far som tidligere hadde beundret Tyskland for landets kultur, spesielt innen musikk og litteratur, men også den tekniske og vitenskapelige standarden, ble nå en glødende beundrer og tilhenger av England. Det var særlig ubåtkrigen og den tyske innmarsjen i det nøytrale Belgia han fant utålelig, og som førte til at han skiftet sympati.

I 1915 søkte far om opptak ved underoffisersskolen i Bergen. Han ville ha mer utdanning, og ved å begynne på denne skolen fikk han middelskoleeksamen gratis. Militærlivet passet ham dessuten godt. Her fikk han drive med idrett, noe han var sterkt opptatt av. Dessuten lærte han nyttige fag som geografi, tegning, norsk og historie – foruten de rent militære fagene som skyting, fekting, strategi m.m. Han avsluttet underoffisersskolen sommeren 1917 som tredje beste elev med meget tilfredsstillende i hovedkarakter.

Kort tid etter skoleslutt, høsten 1917, ble far innkalt til et mitraljøsekurs på Tvildemoen. Norske myndigheter fryktet å bli dradd inn i krigen, og det var viktig å holde en høy grad av beredskap. Far tok under dette kurset det militære skyttermerket samt marsjmerket med svært gode resultater.

Senere samme år begynte far på rasjoneringskontoret i Bergen som kontorist. På samme kontor arbeidet også en ung dame fra Ålesund, frk. Thyra Bøe. Hun var forlovet med Johan Eckhoff Absalonsen, min mors eldste bror. Takket være bekjentskapet med tante Thyra og onkel Johan ble også min far og min mor kjent med hverandre. Rasjoneringskontoret ble imidlertid nedlagt etter krigen, og far søkte og fikk da jobb som postekspeditør på kystbåtene.

Under den store brannen i Bergen i 1916 deltok far som brannmannskap sammen med en militæravdeling, og det var i stor grad takket være dette mannskapet at Bergens flotte teaterbygning, Den Nationale Scene, ble reddet. Mange år senere skulle far også komme til å arbeide som statist ved dette teateret. Han var med i både lystspill, drama og operetter og fikk utviklet sin sans for musikk og dramatik. Han kunne tekstene på oprettemelodiene, og etterhvert samlet han seg et stort utvalg av grammofonplater med både slagermelodier og klassisk musikk. Vi barna fikk lov til å spille platene hans, og vi koste oss like mye med slagere som "Ramona" og "Sonny Boy" og tante Paulas, Einar Roses og Sven Oluf Sandbergs viser som med "Lohengrin", "Aïda", "Ungarsk Rhapsodi nr. 2" og alle operettene.

## Mellomkrigstiden

Far og mor giftet seg i 1919, og for å slippe å være så mye borte på reiser, søkte – og fikk – far jobb som forsikringsagent. Denne jobben kastet imidlertid ikke nok av seg, så han skiftet jobb igjen og ble byselger. Han solgte bl.a. saft og syltetøy fra fabrikkens "Natural" i Dreggen. Han fant det langt lettere å selge saft og syltetøy enn å selge forsikringer, og etterhvert vokste tanken frem i ham: "Hvorfor ikke produsere varene selv?" Han kjente jo alle kundene, og visste hvilke behov og ønsker de hadde!

I Strandgaten lå det en liten saftfabrikk, Bergens Saftfabrikk, drevet av en mann som het Løvaas. Far kontaktet Løvaas og tilbød et samarbeid. Han hadde en del sparepenger som kunne settes inn i fabrikkens, og hvis også Løvaas kunne skaffe penger, ville de bli istand til å kjøpe mer og bedre utstyr og maskiner. Far skulle så ta seg av salget, Løvaas av produksjonen. Foruten saft var det fars tanke at de også skulle produsere syltetøy og mineralvann (brus). Far og Løvaas kom til enighet, og tiden som fulgte står for oss guttene som noe av en drømmetid.

Vareleveringene hadde tidligere foregått dels med handvogn (en slags stor trillebår med flatt lasteplan), dels med hestekjerre. Nå ble det kjøpt bil, noe som på 1920-tallet fremdeles var litt av en sjeldenhet i Bergen.

Vi bodde den gangen i Krohngt. 7, og plutselig en dag kom far hjem litt ut på ettermiddagen og spurte om vi ville være med på biltur. Utenfor huset sto en flott, nylakkert bil, en litt stor varebil, med saftfabrikkens varemerke, Bergen gamle rådhus på sidene. Varemerket var f.ø. fars idé. Vi var elleville! Mor ble hjemme, men vi guttene fikk vårt livs aller første biltur – til Minde for å levere varer. Far kjøpte ferske skillingsboller til oss, og så fikk vi drikke så mye brus vi bare orket. Snakk om liv!!!

Flere ganger når far skulle levere varer, fikk Trygve og jeg være med. Iblant når det skulle leveres store eller tunge varepartier, var Sofus, fabrikkens kombinerte bud og rengjøringshjelp, med. Da satt vi guttene på en tomkasse i varerommet på bilen og syntes vi hadde det storartet.

### **Til Lille Trygve og Gunnar!**

**Trygve og Gunnar, velsignede smaa  
kjæreste skatten til mor og til far.  
Gid dere glæde i livet maa faa, -  
det er det høieste ønske jeg har.  
Tit har jeg bedet med taarer paa kind,  
tryglet vor Gud med saa ydmygt et sind,  
at "han" maa skjerme og styre dere  
at dere gode og lykkelig må være  
og at han i varetægt dere tar  
saa dere blir glæde for mor og for far**

**Kjærlig hilsen  
fra pappa**

Far var i det hele tatt veldig flink til å ta oss med på turer. Viggo (født 3. okt. 1925) vokste også til og ble med. Hver eneste søndag dro vi avsted, som oftest på fjellet, men også turer ut i distriktet. Til fars onkler og tanter, især de i Fjellveien, gikk vi også ofte på besøk. Dessuten dro vi flere ganger med den gamle Osbanen opp til Ulven leir der far hilste på venner og kolleger fra underoffiserstiden. Om vinteren dro vi på skiturer, til Totland eller Gulffjellet evt., dersom tiden var knapp, på Fløyen eller til Natland som den gang var et utmerket turterreng. Mor var sjelden med på disse turene. Hun hadde riktignok ski, men hun manglet trening og likte ikke å gå på dem. Hun benyttet heller anledningen til å hilse på familien, og de gangene vi var på familiebesøk, var mor som oftest med.

Far var flink i idrett. Han var en dyktig svømmer og deltok flere ganger i Vågen-svømmingen mens vi guttene sto på Bryggen og heiet og var mektig stolt av ham. Han gikk 3-mils turen fra Os til

Bergen flere ganger, (riktignok uten å plassere seg blant de beste), og mor og vi guttene sto på den gamle Nygårdsbroen og vinket til ham. Han var dessuten en habil skiløper og en dyktig og treffsikker skytter med flere pokaler fra Bergens Pistolklubb som han var medlem av. I 1935 tok han idrettsmerket i gull, *39 år gammel!* Husk at dengang regnet man folk som gamle når de kom i 40-årsalderen!

Far hadde egentlig få hobbyer utenom idretten. Han var imidlertid en ivrig vinlegger, og han likte å spille bridge. I mange år spilte han med de samme partnerne: fargehandler Bugge (Ladegården), barbermester Danielsen (Bryggesporen) og slaktermester Risa (Stølen). Vår onkel Erling var fast vikar på laget.

I 1928 var det igjen landsutstilling i Bergen, og far tok oss med dit så ofte han hadde tid. Med stor tålmodighet svarte han på spørsmålene våre og forklarte alt det vi stusset over.

Da Roald Amundsen kom til Bergen med tog fra Oslo for å delta i et tokt over Nordpolen, tok far oss med også på den store mottakelsen for den berømte polarforskeren, og vi sto så nær Amundsen at vi kunne tatt på ham.

## 30-årene

"Bruskrigen" i begynnelsen av 1930-årene ble en hard påkjenning for Bergens Saftfabrikk. Hansa Bryggeri forsøkte med ganske hardhendte metoder, bl.a. flaskeknusing, å feie sine mindre konkurrenter av marken. Samtidig kom den økonomiske krisen, bl.a. med konkursen i Bergens Kreditbank, og alt dette tilsammen ble for mye for den lille fabrikk. De måtte innskrenke, og der var ikke lenger levebrød for to eiere. Løvaas som hadde de fleste aksjene, tilbød å kjøpe far ut, og far hadde egentlig ikke noe annet valg enn å selge.

Så var det å finne seg annet arbeid, noe som var alt annet enn lett i den vanskelige tiden man var inne i. Han prøvde seg igjen som forsikringsagent, men folk hadde knapt nok penger til hus og mat, slett ikke til forsikringer. Far tok da resten av pengene sine og satset på en leketøysbutikk i Eldoradogården sammen med onkel Erling som også var uten arbeid. De laget en del av leketøyet selv på fritiden og slet seg gjennom et års tid. Blant varene var også brødrene Bergs tinnsoldater. I det verste kriseåret, 1933, måtte de likevel gi opp.

Nå fulgte en tid som var svært vanskelig. Far søkte på alle mulige jobber, men forgjeves. Der var 10-20 søkere til hver jobb, og vanligvis flere som var vesentlig yngre. Men da nøden var verst, og familien knapt nok hadde penger til hus og mat, fikk far ansettelse som vaktmester ved Tanks skole i Kong Oskars gate. Det betydde gratis leilighet, en fast og sikker inntekt og ordnede forhold igjen.

Skolen hadde en egen bygning for gymnastikk og toiletter med to saler, kontor, sentralfyrrom og store lagerrom for brensel – samt en etter tidens standard stor og moderne vaskebod som for mor var som en gave fra himmelen. I Krohnengsgaten hadde hun slitt med det gamle systemet med illeggskomfyr, tunge eikestamper og vaskebrett. Her bare la hun vasken i store vaske- og skyllekar av glattpusset sement. En stor gasskomfyr sørget for kokingen, og her var automatisk rulle.

En mer allsidig og fargerik vaktmester enn far har vel ingen skole hatt. Hans kunnskaper i språk og matematikk gjorde at han ble satt inn som vikar i klassene når rektor i farten ikke kunne finne andre vikarer. Elevene var glade i ham og kom ofte i løpet av året for å få ekstra hjelp til lekser de ikke forsto. Ofte satt han om ettermiddagen i klassene og ga ekstra (og gratis!) undervisning til elever som ikke klarte å følge med. Ved juletider satte han små juletrær på kateterne og tegnet nisser på tavlene.

Av nære venner hadde far egentlig bare to stykker. Den ene var Erling Woldseth, klassekamerat fra underoffisersskolen. Han arbeidet i alle år for forsikringsselskapet Hygea. Den andre var kjøpmann Paul Erdal, tidligere norgesmester i lettvektsboksing. Mest omgang hadde han likevel med mors familie, spesielt onkel Leo og tante Signe. Der var et tett og nært forhold mellom medlemmene i mors familie. I fars familie var samholdet derimot heller labert. Selv om det vesentlig var onkel Leo og tante Signe som var fars nærmeste omgangskrets, forsømte de ikke resten av

familien Absalonsen. Mors og fars hjem, strategisk plassert midt i byens sentrum, var alles faste møtested når de var på bytur.

Omtrent hver lørdagskveld var mine foreldre og Leo og Signe sammen, ikke de store festene, men i koselig prat og godt selskap der de moret seg kostelig. Serveringen kunne være svært enkel. Jeg husker bl.a. at mor knekket stykker av kokesjokolade i en skål og blandet det med rosiner. Dette sammen med litt av fars egen vin var det som ble nydt. Iblant kjøpte far en flaske sørafrikansk vin, "Cap Constansia", til lørdagskvelden, men ellers var det hans egen vin som ble brukt. Ved større fester og anledninger ble far alltid bedt om å være visevert og lede festlighetene. Og han kunne skrive sanger eller vakre hyldningsdikt som gjorde festene til høydepunkter for familien. Til min mormors 60-årsdag skrev han dette diktet:

**Til min svigermor Fru Signe Absalonsen paa 60-aarsdagen.**

**Kan hænde jeg feiler, men tror ikke selv  
at være paa urette spor,  
naar jeg vil prøve paa denne kvell  
at si deg paa rim nogen enkle ord  
som jeg vet du forstaar saa vel.**

**Du fikk den glæde som faa forstaar,  
naar den er parret med slit,  
at barneflokken som aar for aar  
blev stadig større, den fikk du dit  
at nu du stolt hos den staar.**

**Det kan du gjøre fordi at du  
forstod som faa har forstaat  
at lære barnene vende sin hu  
og betro sig til dig i ondt som i godt.  
Baade mor og venninne var du.  
Slik vandt du deres fortrolighet, ja,  
du vandt deres kjærlighet og.  
Og alt du lærte dem, alt du gav,  
staar preget i sindet som skrift i en bog.**

**Og maatte bare den kildes veld  
som du har fylt med dit sind,  
faa strømme mot dig i denne kvell  
og stadig strømme fra flokken din  
til fryd for den – og dig selv.**

**Trygve Berg 26/9-31.**

Hvor mange svigermødre oppnår en slik hyldest fra sine svigerbarn?

Far var alltid interessert i ungdomsarbeid. I mange år var han instruktør i Wesselengen Bataljon (det lokale buekorpsset den tiden vi bodde i Krohnengsgaten). Selv hadde han i mange år vært medlem i Dreggens Buekorps. For sin innsats for Wesselengens gutter ble han æret med livsvarig medlemsskap i korpset. Han var også aktivt med i foreldreråd på skolene, og da jeg som 11-åring begynte i 9.de Bergen Speidertropp, var han også der med i foreldregruppen.

Mot oss guttene var han en snill og god far, alltid parat til å hjelpe oss med lekser eller med en lek. Men disiplin måtte der være! Hadde vi gjort en riktig rampestrek – eller stjålet sigarer fra ham e.l. – da vanket der pryl.

## **Til Gunnar!**

**Du far og mor sin sterke gut,  
du er en ordentlig "bolder".  
Vi liker deg for den du er,  
men der er mange folk som ser  
at lett fortræd du volder,  
og det maa faa en slutt.**

**Du er saa god igrunden,  
men inderst indi bunnen  
er du saa vill,  
men dog saa snill  
– du vet det ikke selv.**

**En slik ubendig livets lyst  
maa styres vid mot tankens kyst  
saafremt du skal faa hell.  
Men dette kan du ei formaa,  
hvis ikke os du hører paa!**

**Far.**

Forholdet mellom mor og far var også godt. Bortsett fra ett tilfelle hvor han hadde en affære med en tjenestepike vi hadde, vet jeg ikke av at far hadde noe med andre kvinner å gjøre. Han var imidlertid svært populær i selskaper og en flott kar, og vi merket et par ganger etter at de hadde vært på fest, at mor var misfornøyd med at han hadde vært litt for oppmerksom overfor andre damer. Det er imidlertid ingen tvil om at mor og far var glade i hverandre, og vi barn følte oss alltid trygge hjemme.

Politisk var far egentlig nøytral. Han var riktignok i alle år medlem av Venstre som i mellomkrigsårene var et ledende parti i norsk politikk, men han var ingen ivrig partimøtegjenger. Høyre betraktet han som ultrakonservativt, og Arbeiderpartiet hadde han bare forakt for. "Sofakommunister" kalte han dem.

Far hadde sans for god musikk, og hjemme hadde han en svær platesamling som vi gutter fant spennende og lærerik. Der var en mengde klassisk musikk, operaer, operetter, serenader o.l., men også lettere musikk og døgnfluer. Da vi gutter etterhvert kom opp i den alderen at vi begynte å kjøpe plater selv, gikk det selvsagt mest i datidens dansemelodier og det vi idag vil kalle popmusikk. Men det meste av denne musikken var ikke i fars smak.

Allerede da far arbeidet på saftfabrikken syslet han litt med vinlegging, og da han ble ansatt på Tanks skole, utviklet dette seg til en hel lidenskap for ham. Her fant han ideelle vilkår for hobbyen sin. I underetasjen under fyrrommet var der et rom som den tidligere vaktmesteren, Schaatun, hadde brukt til snekkerbod. Her laget far vinkjelleren sin, "sakrestiet", som han kalte det. Han fikk tak i eikefat, glassballonger og en liten vinpresse og sette i gang med å lage fikenvin, rabarbravin, løvetannvin og mye annet. En del av vinene var ganske gode, men i sannhetens navn må det sies at mange ganger var vinene både sure og vonde. "Sakrestiet" hadde en ideell beliggenhet. Fyrrommet ga jevn og god varme i hele underetasjen, en mild og behagelig temperatur året rundt, og fars viner gjæret og putret så det nesten hørtes utenfor.

## **Tertnes**

Etterhvert som økonomien kom på fote igjen, kunne mor og far begynne å legge litt penger til side. Fars store drøm var å få en hyttetomt, et sted han kunne kalle sitt eget. Våren 1936 hadde de spart nok til å kjøpe en tomt på nesten 3 mål på Tertnes i Åsane. Ved et merkelig sammentreff hadde mor ved samme tid tatt lodd på en flott hytte som idrettslaget Norrøna loddet ut. Senhøstes vant mor hytten, og både hun og far var elleville. På Tertnes var der allerede gravd ut og støpt en grunnmur.

Hele familien hadde jobbet med grøfting, drenering og muring, og nå skulle hytten på plass. Først ble det satt opp et arbeidsskur, bygget av gamle takluker fra lagerskutene som den gang fremdeles var ibruk på havnen. "Gamlehytten" som vi kalte den, målte bare 3x3 meter, med to køyesenger over hverandre, et bord og et par stoler. Men hva mor ved hjelp av en kokeplate og en primus klarte å trylle frem av god mat der, ja, det var en opplevelse.

Mor trivdes på Tertnes, og far arbeidet som besatt. Vi guttene var 100% med, likeså mange fra mors familie. Onkel Leo, Erling og Eilif var med og fikk skutt ut en kjeller, og vi guttene bar stein og sement så svetten rant. Siden den utgravde hustomten var litt større enn hyttens grunnflate, ble der støpt en terrasse over den resterende delen. Denne terrassen skulle vi få stor glede av i årene som fulgte.

Neste år var hytten kommet på plass. Å bære de største bjelkene fra gården og de 3-4 hundre meterne til tomten var et rent blodslit. Der fantes bare en smal sti, men det gikk unna med rekordfart. Alle var like ivrige. Hytten var solid, tømret og laftet og med bordkledning utvendig. Alle delene var numrert, så det gikk fort å sette den sammen.

Hele familien var med på innvielsesfesten. Selv om det vesentlig var mors familie som hadde hjulpet til under byggingen, hadde far også invitert sin del av familien.

Kanskje var det resultat av en ekstra gledesstund i anledning oppførelsen av hytten på Tertnes, eller kanskje det var et tegn på at den felles interessen de hadde fått? I alle fall fikk vi i desember 1937 en ny bror, Rolf Laurits. Vi guttene var til å begynne med litt sjenerte da vi forsto at mor skulle ha barn igjen, men dette endret seg snart. Vi var faktisk stolte over å ha foreldre som ennå var unge nok til dette.

Nå fulgte noen lykkelige år. Hele sommerhalvåret – fra mai til langt ut i september – var preget av langhelger på Tertnes. Fra fredag ettermiddag til skoletid tirsdag morgen bodde vi på Tertnes. Mor og far tok bussen (som den gang gikk over Munkebotten) og vi guttene syklet, fra skolen fredag, til og fra skolen både lørdag og mandag og til skolen igjen tirsdag morgen, uansett vær. Hele tiden ble det arbeidet i både hus og hage. Vi dyrket poteter, grønnsaker og blomster, plantet bærbusker og frukttrær, gjødslet og ryddet. "Gamlehytten" ble pusset opp og tjente som reserve dersom vi fikk flere helgegjester enn hva hytten kunne huse.

## 2. verdenskrig

Så kom krigen. Fra første dag var det klart for far hvilken side han måtte ta. Han kontaktet sine venner fra skolen, og mange av disse var nå i sentrale og overordnede stillinger i ulike områder av samfunnet. Fra første dag var han aktivt med for å bygge opp undergrunnsbevegelsen. Et lager på St. Jørgens hospital i Kong Oscars gate ble sentralen i dette arbeidet. Vi to eldste guttene gjorde iblant småjobber for ham, leverte hemmelige brev og pakker, illegale aviser etc. Vi kunne ikke unngå å bli klar over hvor sentralt far etterhvert sto i dette viktige arbeidet, og noen ganger kunne vi selv komme opp i vanskelige situasjoner, med det egentlige, sentrale organisasjonsarbeidet holdt han oss utenfor. "Jo mindre dere vet, jo bedre er det," sa han.

En kan i ettertid stille spørsmål om hvordan motstandsbevegelsen i begynnelsen kunne legges opp så lite profesjonelt, ja, nærmest diletantisk, opp. En må ha i tankene at motstandsbevegelsen var det vi idag vil kalle en "grasrotbevegelse", en spontan og intens protest mot okkupasjonen i sin helhet og alle overgrepene fra nazistene i tillegg. For fars vedkommende spilte det også en rolle at minstegutten, Rolf ble påkjørt av en tysk lastebil og mistet synet på det ene øyet. Hans hat til okkupasjonsmakten var til å ta og føle på etter den hendelsen. Ikke lenge etter denne hendelsen flyttet vi til Prof. Hansteens gate på Møhlenpris.

Som motstandere hadde nordmennene en profesjonell, erfaren gjennomtrengt og absolutt hensynsløs militær- og politielite, de beste i Europa. Mot denne overlegne fienden skulle de bygge opp en motstandsgruppe av i det alt overveiende uøvede personer som bare hadde sin patriotisme å bygge på, samtidig som det dessverre fantes nazisympatisører og forrædere i så godt som alle samfunnslag. Det var i utgangspunktet dømt til å gå galt, og det kostet mange liv. Da far og hans gruppe ble tatt i

1942 pga. tysting, ble hele 43 personer arrestert. Foruten meg selv kom bare 2 personer tilbake, Rudolf Næss og bakermester Hilland i Øystese. De andre døde i tyske konsentrasjonsleire, i selve Tyskland eller, som far, i Natzweiler i Frankrike.

## Arrestasjonen

Etter en enestående innsats i etterretnings- og hjemmefrontsarbeidet ble far arrestert av Gestapo den 25. juni kl 18.15 hjemme i leiligheten i Prof. Hansteens gt. 76. Grunnen var at en av hans medarbeidere i det illegale arbeidet, Ludvig Thunes, var blitt angitt til det tyske sikkerhetspolitiet av en tidligere venn, islendingen Olafur Pjeturson. Etter harde forhør røpet Thunes en del navn, bl.a. fars. Sammen med far ble også Viggo og jeg arrestert, men Viggo slapp ut igjen allerede neste dag grunnet sin unge alder.



Gestapo foretok en lettere husundersøkelse hjemme samt på skolens kontor på Katedralskolen og førte deretter far til "Gestapohuset" i Veiten. Etter flere timers tunge forhør ble han ført til Bergens Kretsfengsel og den 11. juli derfra til fangeleiren på Ulven.

Under forhørene lyktes det ikke tyskerne å få far og hans kamerater til å røpe seg. De bar de harde forhørene og tapet av friheten på en stolt og verdig måte.

## Fangeleiren Ulven 1942-43

Både far og jeg ble sendt til Ulven-leiren i begynnelsen av august 1942. Selv kom jeg i den store fellesbrakken, delt i to store saler med ca. 30 innsatte i hver sal. Far ble satt i den langt strengere bevoktede enecellebrakken, der bl.a. også lektor Eck-Larsen og Gottfred Glambeck m.fl. satt.

Brakksjefen ble kalt stue-eldste (oversatt fra det tyske "Stuben-älteste"), og vår stue-eldste var kommunisten Finn Fluge-Pedersen, en grei og pålitelig kar som taklet denne jobben godt. Som assistent hadde han en ung kar som til fornavn het Odd. Etternavnet har jeg glemt.

Jeg satt i stue 2 sammen med bl.a. Rudolf Næss, 2-3 av de yngre Tælavåg-karene, et par av Bulands-gjengen, skipsmekler og tidligere brannspiller Gran (kompanjong med svigerfars yngste bror, Johan Mikkelsen), student Frank Falk (senere NRK-sjef i Bergen), direktør Finn Greve Isdahl (Campell-Andersen), Bredo Frostmo (senere revisor), ingeniør Eriksen fra Televerket, tidligere brannmann Henriksen (bror til fiskemat-Henriksen i Skostredet) fisker og marineoffiser Olav Drønen, 2 Odda-gutter Ivar og Jon, hvorav Jon var en kjent skiløper), en tømmermann som het Krokeide, Ludvig Thunes m.fl. – samt to "pølsetjuver" som Fluge-Pedersen kalte dem. De sistnevnte var sannsynligvis satt inn der av Gestapo for å lytte til samtalene blant de innsatte. Alt de ifølge sine egne, svake og lite troverdige forklaringer hadde gjort, var å stjele noen pølser fra et tysk lager. De var noen usympatiske typer som hadde lite til felles med de andre innsatte.

I stue 1 satt Fluge-Pedersen, Odd, marineløytnant Bjørn Sletto (bror til skuespillerinnen Eva Sletto), havnefogd Tiedemann, skipskaptein Just Olsen (som med Bergenskes t/s "Leda" så tappert hadde reddet besetningen på frakteskipet "Karmt" under en fryktelig storm i Nordsjøen i 1937), advokat Dalland (kommunist i likhet med Fluge-Pedersen), entreprenør og svartebørshandler Eitrheim (som Fluge-Pedersen mistenkte for også å være "pølsetjuv"), kjøpmann Nikøy og flere andre fra Bulandet (Hillersøy- og Melverk-karene) samt 3-4 mann fra Tælavåg.

Fluge-Pedersen holdt orden i rekkene sine. Alle som kom nye i leiren ble først på en varsom og dreven måte forhørt for å få rede på hva slags karer de var. Ble årsaken til arrestasjonen funnet akseptabel, ble de nye godtatt. I motsatt fall ble de klassifisert som "pølsetjuver". De som ble godtatt, ble så informert om livet i leiren, om hvem av vaktene som var menneskelige, og hvem som var "jævlige", om hva en kunne snakke om, og hva en for alt i verden måtte holde kjeft med, etc.

En av karene fra Tælavåg var ansatt som kokk på kjøkkenet, og var noen av fangene syke eller i dårlig form, slik at de trengte ekstra pleie, ordnet Fluge-Pedersen så de fikk noen ekstra godbiter

fra kjøkkenet. Det var viktig å holde seg i form og å holde sammen. En stor hjelp for fangene var også bonde Hauge på Os og veivokter Jon Søfteland på Søfteland. Disse to var stadig på leirkontoret og ba om arbeidshjelp på gårdene sine. Sammen med et par voktere ble så 8-10 fanger leiет ut til å gjøre gårdsarbeid. Selvsagt skulle leirsjefen på Ulven ha noe igjen for dette, enten penger eller naturalia som smør, fløte, egg e.l. som disse to ildsjelene på mystisk vis klarte å skaffe til veie. De arbeidslagene som kom ut på disse jobbene, kunne på gårdene få besøk av koner eller venninner, bytte brev o.l. og fikk dertil en god og nærende måltid. Arbeidsinnsatsen var nok heller moderat, og det er hevet over enhver tvil at disse to ildsjelene reddet mange liv.

Ved ankomsten til Ulven orienterte Fluge-Pedersen meg om at far satt i nabobrakken, og at han skulle får smuglet inn en beskjed til ham. Og allerede neste dag ropte Olav Drønen på meg. Han sto i vinduet som vendte mot fars brakke. "Din far spør etter deg." sa han, "Kan du morse?" – som om dette var den mest naturlige ting i verden. Heldigvis kunne jeg morse. Det hadde jeg lært i speideren.

Far sto faktisk i vinduet sitt. Hodet rakk såvidt over den overdekkede delen av vinduet. Med fingrene (åpen hånd for strek, lukket hånd for prikk) morset han spørsmålene sine: "Har de vært harde mot deg", "Har du sagt noe?", "Hvordan har mor og guttene det?". Jeg morset tilbake så godt jeg kunne, og sto jeg fast på et tegn, hjalp Olav meg. Plutselig ropte en borte fra døren: "Slutt av! Vakten kommer." På denne måten var det mulig både å få kontakt og å føle seg trygg i leiren, men der var en stående og ufravikelig ordre: Ingen kontakt når "pølsetjuvene" er inne!

Matrasjonene var knappe, og sulten var stadig merkbar. De første ukene prøvde vi å gjemme unna litt av brødrasjonen (ca. en femtedel av et brød), som ble utdelt om morgenen, til litt senere på dagen. Vi erfarte raskt at denne forsvant, og at den eneste måten å unngå å miste noe av den sparsomme rasjonen, var å spise opp alt sammen til frokost, sammen med en blikkopp med noe de kalte te.

I 4-5-tiden på ettermiddagen fikk vi et varmt måltid. At maten ofte var lunken eller endog helt kald, var ikke kokkene å klandre for. De prøvde etter beste evne å lage noe som både var noenlunde smakelig, og som også kunne gi oss litt krefter, med de få råmaterialene de fikk utlevert. De tyske vaktene fant imidlertid stadig på et eller annet for å plage oss. De kunne f.eks. komme inn på brakken like etter at vi var kommet inn fra en arbeidskommando, peke på gulvet som selvsagt var skittent etter skitne sko og klær, og skrike og hyle: "Schweinerei! Rein machen! Schnell, schnell!", og så delte de ut lusinger i øst og i vest. Det kunne gå timer før vaktene ble trette av den "leken", og da var selvsagt maten både kald og smakløs.

Arbeidskommandoene kunne bestå i grøftegraving på leirområdet, skogshugst for å skaffe leiren ved eller en tur til Os for å tømme trange lasterom for kull til leiren eller andre tyske forlegninger. Disse jobbene kunne var opptil 8-10 timer uten pause eller mat, og det gjaldt å passe på at de svakeste på laget ikke falt om, for da ble de grusomt mishandlet av vaktene. Vi som var unge og sterke, måtte derfor arbeide ekstra hardt.

En gang vi kom tilbake til leiren etter en slik jobb, hadde kokkene klart å "organisere" litt kjøtt og bønner fra de tyske lagrene (De kokte for vaktene også), og da ble vi servert en god og velgjørende betasuppe.

Far kom aldri ut av cellen sin, men via "telegrafene" fortalte han at han drev gymnastikk i cellen for å holde seg i form, og at leste skjønnlitteratur. Dessuten begynte han å studere latin sammen med Eck-Larsen i sidecellen. Undervisningen foregikk gjennom et lite hull i veggen, et hull som ble tettet med en treplugg når de ventet kontroll.

De av fangene som hadde jobben med å bringe rundt mat til enecellene, var eksperter i å gjemme brev og små beskjeder under matfatene, og på den måten var vi også istand til å opprettholde en viss grad av kontakt med familie og andre utenfor leiren.



## Tortur og konsentrasjonsleir

Senhøstes 1942 fikk jeg greie på av Fluge-Pedersen at far var hentet ut av cellen, enten for transport eller for å sendes tilbake til kretsfengselet. Mer visste han ikke. Siden fikk vi vite at Gestapo i en annen sak, den såkalte "Dahm-saken", hadde kommet over navnet Berg og trodde at far var mannen. Han ble grusomt hardt forhørt, men kunne denne gangen tross alt ta det rolig all den tid han ingen ting visste. Etter hvert ble tyskerne klar over at de hadde fått tak i feil mann (Riktig "mann" var faktisk en kvinne, Wenche Stenersen.), og i midten av desember ble far flyttet til kretsfengselet. Ikke desto mindre satte mishandlingen sine spor, og da mor og Asta besøkte far i fengselet, ble de dypt rystet over å møte en på mange måter kuet mann.

Tyskerne hadde en merkelig sans for "godhet". For å demonstrere sin "menneskelighet" var det kotyme at på Hitlers fødselsdag, 20. April, og til jul skulle det slippes fri 2 fanger som man ikke hadde noen graverende saker mot. Julen 1942 kom det beskjed fra Fluge-Pedersen om at jeg og en av "pølsetjuvene" skulle løslates "Du får ta med deg så mange brev og beskjeder som du kan skjule på kroppen," sa han, "og nevnt ingenting for den andre! Sørg for at du blir kvitt ham snarest mulig!"

I sommertøy og med tynne sko ble jeg satt utenfor porten sammen med "pølsetjuven" Kåre. "Du skal vel til byen," sa han, "men jeg har en jente jeg skal besøke på Os, så du får ha takk for nå." Dermed var jeg kvitt ham. I ca. en fot høy snø kom jeg meg nedover til Søfteland og ble tatt hånd om av Jon. Jeg fikk varm frakk, tørre strømper og solide sko. "Jeg tør ikke kjøre deg selv," sa Jon, "men rundt svingen der borte står det en liten lastebil som vil kjøre deg til Minde der du kan ta bussen eller trikken, og her er penger så du klarer deg. Har du post som jeg skal ta meg av?" Jeg ga ham de brevene jeg hadde, men alle småbeskjedene og adressene mente han det var best jeg ordnet med selv.

Selv om vi visste at far fremdeles satt fengslet, ble det en gledelig jul.

I januar 1943 kom far tilbake til Ulven. Han satt fremdeles på enecelle, men med litt mer bevegelsesfrihet, og vi hjemme hadde hele denne tiden god forbindelse med ham, takket være det illegale "postverket" som fungerte helt utmerket. Foruten mange brev mottok vi også et par små gjenstander som far hadde skåret ut i tre. Han hadde meget gode anlegg for slikt arbeid.

19. august 1943 ble far sendt østover til Grini utenfor Oslo. Vi hadde ad omveier fått beskjed på forhånd, men reiseplanen ble forandret i siste øyeblikk, så vi fikk dessverre ikke sagt ham farvel. På Voss hadde far imidlertid sett sitt snitt til å sende oss en hilsen, og senere fikk vi også et brev fra ham fra Grini, sendt pr. illegal post. Der fortalte han at han var ved godt mot og arbeidet ute sammen med sine gamle skolekamerater, Gottfred Glambeck og Erik Blix..

Allerede 30. september ble han sendt videre til den beryktede "Nacht und Nebel"-leiren Natzweiler i nærheten av Strassbourg i Alsace. Jeg fikk aldri mere se ham!

Like før transporten til Tyskland fikk vi tilsendt fars lommeur og grenseboerbevis. Dette var imidlertid den eneste offisielle henvendelsen vi mottok fra tyske myndigheter. Alle våre henvendelser til tysk politi var forgjeves. Vi fikk ingen beskjed om hvor far befant seg, eller om vi kunne skrive til ham. Vi prøvde også å skrive direkte til konsentrasjonsleiren Sachsenhausen i Oranienburg utenfor Berlin, men fikk der bare det svar at far ikke var der i leiren. Noen andre leire i Tyskland kjente vi på det tidspunktet ikke til.

Julen 1944 rykket vi en annonse inn i dagspressen i det håp at en eller annen avfangene i Tyskland skulle få tak i en slik avis. Vi hadde nemlig hørt at slikt forekom. Etter den store eksplosjonen i Bergen 20. april 1944 ble det alminneligå sette slike små annonser i avisen for å berolige venner og slektninger som kunne ha hørt om ulykken eller om luftbombardementene.

## Freden og det tunge budskapet

Tyskernes kapitulasjon fant sted 8. mai 1945, og ikke mange dagene etter begynte de første fangene å vende hjem. Vi levde i håp og spenning og ventet på livstegn fra far. Den 11. mai fikk vi imidlertid det tunge budskapet om at far var død. Det var soknepresten i Johanneskirken som kom med meldingen. Nærmere etterretning fikk vi først da de gjenlevende av fars kamerater vendte hjem. De kunne fortelle at far døde av det tyskerne kalte "allgemeine Körperswäche", sannsynligvis en kombinasjon av dysenteri og allmenn utmattelse, den 7. juni 1944 i Natzweiler der han og flere av hans kamerater, bl.a. Rudolf Næss, Franz Schønberg og Chr. Hillan, som alle var sammen med ham helt til hans siste dag, satt som såkalte NN-fanger (NN = Nacht und Nebel - "Natt og tåke". Fangene skulle forsvinne for alltid i "natten og tåken").

Etter hvert som beretningene om de tyske fangeleirene og de døde fangene ble kjent her hjemme, tok dagspressen til å minnes de døde i spesielle minnespalter. 23. mai 1945 skrev Bergens Tidende om far. Og i Morgenavisen var det hansfangekamerat Rudolf Næss som skrev minneartikkelen som kom på trykk i begynnelsen av juni (I artikkelen er det oppgitt feil dødsdato. Far døde 7. juni, dagen etter invasjonen.). En annen av fars medarbeidere, kaptein Refsdal, skrev omtrent samtidig en lengre redegjørelse om det illegale arbeidet, især om den såkalte yrkesfronten, der far deltok: "Når jeg tenker tilbake til dette arbeidet, er det fryktelig trist å vite at to av dem som gjorde et ypperlig arbeid på denne fronten, aldri kommer tilbake. Jeg tenker på ingeniør Rivenes og vaktmester Trygve Berg. Rivenes var verdens beste mann. Han gjorde et strålende arbeid, og Berg gjorde også en innsats vi ikke skal glemme".

Ikke bare de bergenske avisene hedret far. Ved et tilfelle fikk familien kjennskap til en kort artikkel i Fredrikstadpressen, trykt på forsommeren 1945.

Fars levninger ble aldri funnet, og vi fikk derfor ingen grav å gå til. Men navnet hans står for alltid på minnetavlen på Solheim gravplass i Bergen.

## Avslutning - etterkrigstiden

Mors dype sorg da hun fikk beskjeden om at far var død, ga henne en knekk hun aldri kom over. Og kanskje var det like tungt for henne å oppleve at alle de gyldne løftene om hjelp og omsorg som ble gitt henne under krigen, spesielt fra ledelsen i Hjemmefronten, fullstendig ble glemt da krigen var over, og den første freds- og frihetsjubelen stilnet. At vi guttene, alle som én, helhjertet sluttet opp om henne, klarte aldri helt å dempe bitterheten.

Myndighetenes svik og den likegyldige holdningen overfor fars og hans medarbeideres innsats naget mor stadig: "De bare lover og lyver," sa hun, og hun hadde også grunn for en slik holdning. Oppgjøret etter krigen var en skam! Politikerne var bare opptatt av å skaffe seg selv de beste posisjonene. Landssvikerne fikk liten eller ingen straff, mens de som kjempet mot tyskerne og ga sitt liv i kampen for et fritt Norge, ble glemt. Det var mange vakre ord og svulmende taler, men ingen hjelp eller støtte. Uten tvil var dette en av årsakene til at mor noen år senere ble syk. I 1963 var hennes krefter oppbrukt, og hun døde på Bergens Diakonissehjemms sykehus på Haraldsplass, 19 år etter far.

---

## Etterord ved Eyolf

I 1990 besøkte jeg Natzweiler sammen med Torunn og barna våre, Asgeir (14 år), Vebjørn (12 år) og Eivor (3½ år). Såvidt jeg vet, var vi de første fra familien som har besøkt leiren. Selv om jeg trodde jeg skulle være godt forberedt etter å ha besøkt andre leirer tidligere, tok følelsene overhånd, både da vi kjørte opp foran inngangen, og da jeg sto i krematoriet og visste at her endte min farfar. Selv om jeg skriver dette 10 år senere, kjenner jeg at følelsene – og tårene – sprenger på. Besøket gjorde et dypt og uutslettelig inntrykk på oss, og det ble viktig for meg å få vite mer om farfar, hans arbeid i motstandsbevegelsen og hans tid i konsentrasjonsleiren. Kristian Ottosen, som nevner farfar i flere av sine bøker, formidlet kontakt med Rudolf Næss som skriver følgende i sitt brev til meg i 1995, bare 1½ år før han selv døde:

Første gang jeg traff Trygve Berg, var gjennom noen bekjente. Noe senere spurte han om jeg kunne være med på å flytte møbler fra en nedlagt skole. Senere var det en del annet, bl.a. å kjøpe opp sigarettene som skulle være til bruk for de allierte. Han hadde et lite kontor inne på St. Jørgen hospital, og her var også lagret en god del skolebøker fra den nedlagte skolen. Jeg fikk for øvrig tak i en god del trykksverte til en duplikatormaskin, og det ble til at jeg mangfoldiggjorde en hel del illegale opprop på stensilmaskinen.

Jeg forsto det slik at T.B. var en koordinator mellom forskjellige illegale grupper, og han spurte meg om jeg var villig til å fotografere for en spesiell etterretningsgruppe med sjef Holm (som var Eystein Magnus – Gjær- og Spritfabrikken). Jeg snakket aldri med ham, men etter det jeg forsto, hadde han god kontakt med T.B. Fotografen i gruppen ville bli avløst (Bonnievie), for han gikk for mye på restauranter osv., selv om han var en dyktig fotograf.

Jeg vet T.B., som nevnt, hadde god kontakt med andre illegale grupper, bl.a. eksportgruppen (få folk over til England).

Omkring midten av juni 42 ble det bestemt at T.B. skulle redusere sine kontakter, som han også hadde med fotografen Rolf Bonnievie. Det ble for farlig med så mange forbindelser. Selv skulle jeg når det gjaldt denne gruppen, ikke ha mer med T.B. å gjøre, bare med en skipstegner hos ingeniørfirmaet Falkenberg. Selv var jeg temmelig utsatt, og det var da meningen jeg skulle ta visse forholdsregler hvis jeg ble tatt.

Men alt var ikke ordnet før arrestasjonen 25. juni 1942. Rolf Bonnievie, fotograf Thunes (som også hadde nær kontakt med Berg), jeg selv lederen for den katolske gruppen, lektor Eek-Larsen, hvor Bonnievie var medlem, og mange andre ble arrestert. Den skyldige var for en stor del islendingen Olafur Pjeturson som fikk god betaling for dem han kunne angi til Gestapo.

Når det gjaldt Trygve, fikk ikke Gestapo greie på alt han hadde vært borte i, men på et senere stadium var han uheldig. Hans navn Berg ble forvekslet med kodenavnet BERG til Wenche Stenersen i Secret Serviceorganisasjonen Theta. Han ble fryktelig forslått, men kom levende gjennom det. På interneringsleiren Ulven hadde han det bra på enkeltcellen. Her var det ganske fritt. Vi var ute i skogen og hugget trær, saget ved og var ganske mye ute. Berg sammen med mange av de andre fangene skar ut trefigurer som ørner, ugler m.m. Disse ble solgt av leirsjefen, som hadde litt av en ekstrasfortjeneste på dette.

Juli-august 43 ble vi sendt til Grini på Haft, og i oktober 43 gikk reisen med Donau til Stettin og videre med tog til Rothau i Elsass. Herfra ble vi fraktet ca. 800 meter opp til leiren Struthof eller Natzweiler som ble det offisielle navnet. Høsten 1943 var det hardt i Natzweiler, og da vinteren kom, ble det snø, tåke og kaldt. Selv hadde jeg to lungebetennelser. De aller fleste fikk trøbbel med halsinfeksjoner og lungebetennelse. Det var lite mat og dårlig med klær. Trygve Berg hadde en forholdsvis bra innejobb med demontering av flymotorer. Disse brakkene var ute i steinbruddet. De fleste norske fangene, som var tredjeklasses NN-fanger, arbeidet ute i steinbruddet.

Det ble for lite mat for din bestefar som var en stor og sterk mann. Han skrumpet mye inn, ble veldig mager. Jeg så ikke så meget til ham da han var forlagt på en annen brakke enn der jeg var. Imidlertid noen dager før han døde, snakket jeg med ham. Han var veldig mager og veldig sulten. Han døde noen dager etter da invasjonen i vest tok til. Han døde av hva tyskerne kalte "Allgemeine Körperschwäche".

Trygve Berg arbeidet med liv og sjel i etterretningsvesenet. Han gjorde en glimrende jobb i den tiden han fikk lov til å arbeide. Han var en staut og strålende kar – en mann til etterfølgelse for noen hver.

Ut av all galskapen kan det sies én positiv ting. Han sa mens han satt på Ulven at før hadde han ikke trodd på noen ting, men nå trodde han, og han fikk også en Bibel som leste i.

Vennlig hilsen  
Rudolf Næss